

העלון השבועי של פורטל הדף היומי · עלון מס' 2

פורטל הדף היומי

י"ז בטבת תש"פ
ברכות ח' - י"ד
פרשת ויחי

זמני כניסת ויציאת השבת

17:32	16:21	חיפה
17:35	16:32	בני ברק
17:33	16:14	ירושלים
17:37	16:36	באר שבע

לוח שבועי

שבת	☒	ברכות ח'
ראשון	☐	ברכות ט'
שני	☐	ברכות י'
שלישי	☐	ברכות י"א
רביעי	☐	ברכות י"ב
חמישי	☐	ברכות י"ג
שישי	☐	ברכות י"ד

5

ארון קודש

שמעליו מצוירים

עשרת הדברות

// הרב עקיבא כהנא

7

משיכיר בין

זאב לכלב

// ד"ר משה רענן

13

חידת אתגר

// יואב שלוסברג

14

תוכנת שורה

וסימניית התמצאות

גלה כבוד מלכותך

יעקב חשש שהסיבה להסתלקות גילוי הקץ נובעת מחוסר אמונה, שמא חס וחלילה ישנה כפירה אצל בניו, ולכן אין טעם לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה. בניו השיבו לו על כך שהם מאמינים באל אחד. אך עצם

משה רבינו, לא נאמר - אמרו יעקב. התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי".

על בסיס הגמרא הנ"ל נפסק לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בחשאי (בלחש).

יעקב חשש שהסיבה להסתלקות גילוי הקץ נובעת מחוסר אמונה, שמא חס וחלילה ישנה כפירה אצל בניו, ולכן אין טעם לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה

החשש יצר כביכול פגם במלכותו יתברך, ולכן אמר יעקב אבינו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". עם זאת, מלכות ה' הנסתרת יוצרת מציאות לפיה איננו יכולים לומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול רם ולכן אנחנו אומרים אותה בלחש עד להתממשות גילוי כבוד מלכותו עלינו במהרה בימינו אמן.

ממה חשש יעקב וכיצד נחה דעתו מתשובת בניו? מה פשר הברכה (בשכמל"ו) שהוסיף, ומדוע אומרים אותה בלחש?

כתב הרמב"ם (הלכות מלכים ומלחמות יא/א): "כל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו".

מסכת ברכות פותחת במצוות קריאת שמע: 'מאימתי קורין את שמע בערבין?', ובדפי הגמרא בשבוע האחרון נפרשות סוגיות רבות המהוות את המקור ההלכתי לפרטיה ההלכתיים של מצוה זו.

בפרשתנו, פרשת ויחי, נאמר: **וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹפּוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתָכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים**, ולאחר מכן נאמר: **הִקְבְּצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב...**

בגמרא (פסחים נו.) מבואר דו-שיח בין יעקב לבניו בהקשר זה: "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: **שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד**, אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ובהמשך הגמ' שם: "אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמר - לא אמרו

התחלתם את סבב הלימוד ה-14?
הכנו לכם כמה הפתעות!

'המסרון היומי', חוברת 'הדרן עלך', סימנייה, מגנט סבב הלימוד, מדבקת מרתון

להזמנת הערכה הכנסו לפורטל הדף היומי או סרקו את הקוד

כוונה בקריאת שמע ברכות יג ע"ב

הגמרא (יג:) דנה בשאלת הצורך בכוונה בקריאת שמע, ומביאה מחלוקת תנאים ואמוראים בעניין. הכוונה שבה מדובר בסוגייה זו היא כוונה לפירוש המילים, ולא רק כוונה לעצם קיום המצווה אשר נידונה בעמוד הקודם. במסקנת הגמרא מצטמצמת חובת הכוונה הזו לפסוק הראשון בלבד:

תנו רבנן: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' - עד כאן צריכה כוונת הלב, דברי רבי מאיר.

אמר רבא: הלכה כרבי מאיר.

השאלה המתעוררת לאור דברי הגמרא היא: מהו הבסיס לחלק בין הפסוק הראשון ובין שאר הפרשיות?

אפשר לענות על שאלה זו בשתי דרכים עקרוניות:

בטור (א"ח מו) הובא בשם רבי יהודה החסיד שחובת קריאת שמע מן התורה היא רק בפסוק הראשון, וממילא מובן מדוע דרשו כוונה מיוחדת לפירוש המילים דווקא בפסוק זה.

אמנם לדעת רבים מן הפוסקים כל הפרשה הראשונה היא מן התורה (יראים רנב), ויש שכללו בחובה מדאורייתא גם את הפרשה השנייה והשלישית (פרי חדש או"ח סי' סז, ערוך השולחן או"ח נח, סז), ולדבריהם צריך למצוא בסיס אחר לחילוק בדין הכוונה.

נראה שהבסיס לחילוק נעוץ בדברי הרשב"א (ד"ה שמע), שהסביר את הצורך בכוונה לפירוש המילים:

"כאן צריך כוונת הענין כלומר שלא ירהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב".

כלומר, עניינו של הפסוק הראשון הוא קבלת עול מלכות שמים, וזהו תהליך שיכול להיעשות דווקא כאשר האדם מכוון למילותיו.

שהכוונה לפירוש המילים עצמן מעכבת אפילו בדיעבד, ובכלל זה הכוונה במילה 'אחד' לכך שהקב"ה הוא אחד למעלה ולמטה ובארבע רוחות השמים.

ב. הרב שלמה זלמן אויערבך (הליכות שלמה פרק ז הע' ו) לעומתו, פסק שבדיעבד די בכוונה הכללית לקבלת עול מלכות השמים ואין כוונת המילים עצמן מעכבת.

נראה שמחלוקת זו תלויה בחקירתנו הנ"ל: לדעת הרב פיינשטיין חשיבותו של הפסוק הראשון גורמת לכך שקריאתו תחייב הבנה של כל אחת ממילותיו. אמנם לדעת הרב אויערבך מוקד הדין הוא קבלת עול מלכות השמים שנדרשת בקריאת הפסוק הראשון וממילא אין חשיבות מיוחדת לכוונה במילות הפסוק עצמן.

השאלה המתעוררת לאור דברי הגמרא היא: מהו הבסיס לחלק בין הפסוק הראשון ובין שאר הפרשיות?

נפקא מינה בין ההסברים השונים לצורך בכוונה יכולה להיות בהגדרת אופי הכוונה המעכבת בפסוק הראשון. בשאלה זו נחלקו פוסקי דורנו:

א. הרב משה פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ה סי' ה אות ב) כתב

מ"ל: עמותת פורטל הדף היומי. עורך: הראל שפירא. טלפון: 072-2326999. דוא"ל: daf-yomi@daf-yomi.com. אתר אינטרנט: www.daf-yomi.com. אפליקציות: iPad | iPhone | Android. חפשו אותנו גם ב-fb.

להקדשות: 072-2326999. לתרומות: daf-yomi.com/truma. התרומות מוכרות לצורך החזר מס לפי סעיף 46.

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע ישירות בדוא"ל | העלון זמין גם באתר האינטרנט ובאפליקציות. כל מאמרי העלון בהרחבה ומאמרים רבים נוספים - באתר! נא לשמור על קדושת העלון והתפילה.

מענה לשון

ענייני לשון בדף היומי

הרב אוריאל פרנק

הארה מהירושלמי

הרב נחום בלס

מכון אורות הירושלמי

תודעת מלכות בית דוד

ברכות ט ע"ג

"אמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם".

לעומת דברי הבבלי, מובא כך בירושלמי במסכת ברכות ג/א (ובאופן דומה בירושלמי במסכת נזיר א/ז):

"מצוה לראות גדולי מלכות, לכשתבוא מלכות בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות".

ההבדל בין הבבלי לירושלמי הוא שהירושלמי מדגיש את מלכות בית דוד לעומת הבבלי שמדגיש את מלכות ישראל ולא דווקא את מלכות בית דוד.

הבדל זה חוזר על עצמו פעמים נוספות, לדוגמה: בסוגייה בה מבואר מדוע בעלה של אביגיל חייב מיתה.

בירושלמי במסכת סנהדרין ב/ג נאמר כך:

"והדא דתימר כל המקלל מלכות בית דוד חייב מיתה. אדיין (עדיין) מחוסר כסא את".

לפי הירושלמי, הזלזול בבית דוד הוא הפגיעה הגדולה.

ואילו בבבלי במסכת מגילה יד ע"א נאמר כך:

"אמר לה (דוד לאביגיל): מורד במלכות הוא".

על פי הבבלי הפגיעה היא בכל מלכות, ולא רק במלכות בית דוד.

יסוד זה בא לידי ביטוי גם בירושלמי במסכת סוטה ח/ג:

"אין מושחין כהנים מלכים. אמר רבי יודן ענתונדריה: על שם 'לא יסור שבט מיהודה'".

ואילו בבבלי (סנהדרין ה ע"א) אותו פסוק נדרש על ראש הקהילה וראש הגלות, אך אין שם כל דעה שמדובר במלכות בית דוד.

ההבדל בין הגבלי לירושלמי הוא שהירושלמי מדגיש את מלכות בית דוד לעומת הגבלי שמדגיש את מלכות ישראל ולא דווקא את מלכות בית דוד

עשרת הדברות

ברכות יא ע"ב

תנן התם, אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת! והם ברכו. וקראו עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר...

מהי צורת היחיד של "עשרת הדברות"?

רבים סבורים שצורת היחיד של שם העצם "דברות" היא "דברה". ברם, ממקורות רבים (כגון משם המספר "עשרת" ולא "עשר") נראה כי המין הדקדוקי של שם זה הוא זכר, ולכן מסתבר כי צורת היחיד איננה הצורה הנקבית "דברה".

ישנן שלוש אפשרויות של שם ממין זכר, שמשמעותו: התגלות ה' קדבור; דיבור נבואי.

נפתח בשתיים שבלשון חכמים:

צורת היחיד הראשונה היא "דיבור" (ובארמית: דיבורא) - שם זה מוכר ללומדי התלמוד הבבלי, כגון "חגיגה עדיפא, דישנה לפני הדיבור" (חגיגה ו, א). וכך אומרים במשפט הידוע מן ההגדה של פסח "אנוס על פי הדיבור" (כלומר, שיעקב אבינו הוכרח לגלות מצרימה על פי דיבור ה').

צורת היחיד השנייה היא המופיעה אצל רבותינו הראשונים במקום זה: "אנוס על פי הדבר". "דבר" (ובארמית: דיברא) פירושו: "רוח הקודש" (ר"ד אבודרהם), או: "נבואה" (רשב"ץ). כבר בסידור רש"י מצוין שזהו "לשון מקרא", ככתוב בדברי ירמיהו (ה, יג): "והנביאים יהיו לרוח וְהַדְבָּר אֵין בָּהֶם". "דבר" זה איננו פעל בעבר, אלא שם עצם, וכפירוש הר"ד שם: "דבר - כמו 'דיבור', ודומה לו 'תחלת דבר' ה' בהושע" (הושע א, ב).

אין בתורה "עשרת הדברות"!

ברם, "לשון תורה לחוד", ובה לא כתובות צורות אלה: לא "דבר", לא "דיבור", וגם לא "עשרת הדברות"!

בלשון התורה נקרא הדיבור הנבואי (כשאר כל דיבור) בשם "דבר", וברבים: "דברים", כמו בקריאת שמע: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנֶכִּי מֵצֵנֶה תִּיּוֹם, עַל לִבִּי". אם כן, כיצד נקראים בתורה "עשרת הדברות"? "עשרת הדברים" (ג' פעמים). גם המשנה במסכת תמיד (פרק ה משנה א) נקטה כלשון הכתוב "עשרת הדברים", אלא שנוסח המשנה בדפוס וילנא של התלמוד הבבלי (גם בסוגייתנו וגם במסכת תמיד דף לב, ב) הוא: "עשרת הדברות", שהוא הנוסח השגור בבבלי (כמו בתענית כח, ב: "בששה בסיון ניתנו עשרת הדברות").

כיצד מנקדים "דברות"?

קולמוסים רבים נשתברו באשר לניקודה של צורת הרבים "דברות".

מנהג העולם להתפלל בברכת שופרות במוסף של ראש השנה: "ותשמיעם את הוד קולך, וְדְבָרוֹת קדשך מלהבות אש". אך היו מדקדקים שהעדיפו את דקדוק לשון המקרא, וניקדו "וְדְבָרוֹת קדשך" (ללא דגש), או: "וְדְבָרוֹת קדשך", או: "וְדְבָרוֹת קדשך" (ד' בפתח).

לסיכום:

המנהג לומר "עשרת הדברות" ולהתפלל "דברות קדשך" - מיוסד על לשון חז"ל, וכשם ש"פסא" הוא היחיד של "פסאות", כך "דבר" הוא היחיד של "דברות".

הכי גרסינך

ענייני נוסח ומחקר בדף היומי

הרב יעקב לויפר

ברכות התורה

ברכות יא ע"ב

מסייע לנוסח כתבי היד והרי"ף. ופשוט, שגם לפי הנוסח שבדפוסים, אין לקרוא זאת כמשפט אחד שכולו אמרו רב המנונא, אלא רב המנונא רק אמר "זו היא מעולה שבברכות", ואחר כך הוסיף הסתמא דגמרא "הלכך לימרינהו לכולהו". ואכן כך כותב הצ"ח שם: "ולבסוף מסיק סתמא דהש"ס דנימרינהו לכולהו". וכן הבינו אל נכון עורכי המהדורות המבוארות של ימינו (שוטנשטיין ומתיבתא). ובאמת, בדפוס שונצינו, אבי הנוסח שלפנינו, מופיעה נקודה לפני "הלכך".

ואגב, קצת תימה שרב המנונא משבח את מקחו ומעיד על עיסתו ואומר "זו היא מעולה שבברכות". וראה רש"ש שנדחק לפרש שמדובר בשני אמוראים ששם רב המנונא. אך מרש"י רואים שלא היה כתוב לפניו "אמר רב המנונא זוהי מעולה שבברכות", אלא "וזהי מעולה שבברכות" בלי איזכור שמו של רב המנונא. כעין זה גורס גם הרי"ף "והא דרב המנונא מעולה שבברכות", וכך הוא גם הנוסח בכ"י מינכן 95. ויש כתבי יד (פריס, ניו יורק) הגורסים שרב הונא הוא זה שאמר על דברי רב המנונא "זו המעולה שבברכות". מסתבר שהדמיון בין הונא והמנונא הביא למחיקת אחד השמות.

גורסים גם הרי"ף והרא"ש, כפי שמציין רעק"א בגליון הש"ס על אתר. וכך מופיע אצל ראשונים נוספים. ומעתה מחוורים הדברים כשמלה: מי שאמר "זו היא מעולה שבברכות" לא אמר "הלכך נימרינהו לכולהו". הנוסח שלפנינו המשמיט את שמו של רב פפא הוא מדפוס שונצינו.

אין לקרוא זאת כמשפט אחד שכולו אמרו רב המנונא, אלא רב המנונא רק אמר "זו היא מעולה שבברכות", ואחר כך הוסיף הסתמא דגמרא "הלכך לימרינהו לכולהו"

ויש לציין דבר מעניין: ההכרעה "הלכך נימרינהו לכולהו" / לתרוויהו", נמצאת בעוד כמה מקומות (ברכות נט: ס. מגילה כא: סוטה מ.). ובכולם רב פפא הוא בעל ההכרעה! גם זה

ברכת התורה שאנו אומרים כל יום, מורכבת משלוש ברכות: 'לעסוק בדברי תורה', 'והערב נא', וברכת 'נותן התורה'. שלוש הברכות האלו הן למעשה שלוש דעות חלוקות של אמוראים בדף יא ע"ב. וכך כתוב שם:

מאי מברך? אמר רב יהודה אמר שמואל: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה הכי: הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל.

הגמרא מביאה דעה שלישית: "ורב המנונא אמר: אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ה' נותן התורה", ולאחר מכן מוסיפה הגמרא "אמר רב המנונא: זו היא מעולה שבברכות, הלכך לימרינהו לכולהו".

יש כאן תמיהה בולטת: אם אכן זוהי מעולה שבברכות, מדוע מסיק רב המנונא שיאמרו את כולן?

כשבודקים בכתבי היד שיש בידינו למסכת ברכות מתקבלת תמונה אחידה: כולם גורסים "אמר רב פפא הלכך נימרינהו לכולהו"! כך

מדע תורתך מסכת ברכות

ספר זה הוא השני בסדרה המודפסת. קדם לו 'מדע תורתך' על מסכת כתובות, ושיעורים במסכתות נוספות שהופיעו באתר "בית מורשה" ו"מכון שפע".

הספר מיועד לתלמידי חכמים ולומדי תורה המבקשים להרחיב את אופקי העיון בסוגיות, ומתאים גם ללומדי הדף היומי החפצים להעשיר ולהעמיק את לימודם במסכת.

הספר יצא לאור על ידי הוצאת תבונות (מכללת הרצוג).

ספר חדש של הרב פרופ' יהודה ברנדס, 'מדע תורתך' על מסכת ברכות.

הספר מכיל 28 שיעורים על סוגיות מרכזיות בכל המסכת, מראשיתה - בענייני זמני קריאת שמע, ועד אחריתה - בענייני ברכות הראיה והשבת, ייחוד ה' ומסירות הנפש באהבתו.

דרך הלימוד המוצעת בשיעורים אלה היא דרך של שילובים: לימוד עיון ושיבתי ושימוש בכלים מחקרניים, הלכה ואגדה, הגות והיסטוריה.

חדש על המזקף

ארון קודש שמעליו מצויירים עשרת הדברות ברכות יג ע"ב

לעומתם, הרב שטרנבוך (תשובות והנהגות ב, תקלה) כתב שאולי העושים לוחות מעל ארון הקודש כוונתם לצייר את לוחות הברית, ולכן הם מציינים את עשרת הדברות בתוכם כחלק מלוחות הברית, ואין כוונתם לכתוב את המילים שכתובות בעשרת הדברות, ולכן אין בזה חשש תרעומת המינים. כך גם הסביר הרב חיים דוד הלוי (עשה לך רב ד, מד) שכיון שהכוונה בתליית הלוחות היא להזכיר לציבור את מעמד הר סיני, ולא על מנת שהציבור יאמרו את עשרת הדברות, לכן הדבר מותר ואין בזה חשש של תרעומת המינים. לדעתו, טעם איסור זה אינו נוהג היום משום שאין כמעט אנשים שמאמינים בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה (לעומתו, הבית מדרשי שהובא לעיל, והציץ אליעזר יד, א כתבו שדווקא בימינו טעם איסור זה קיים אפילו יותר מפעם). כדבריו פסק גם הרב יצחק יוסף (ילקוט יוסף סימן צ אות מו) שאין לאסור צורות לוחות שמעל ארון הקודש.

סיכום: בסוגייתנו כתבו שאין לקבוע עשרת הדברות בתפילה, האחרונים הרחיבו את האיסור גם לקבוע טבלה של עשרת הדברות בבית הכנסת. בעקבות כך היו שאסרו לכתוב מעל ארון הקודש את עשרת הדברות, אמנם היו שנתירו והסבירו את המנהג לתלות את עשרת הדברות מעל ארון הקודש.

שכתב שכיוון שכבר התפשט המנהג, והוא קיים במקומות רבים שנהגו כך על פי חכמים, הרי שאין לפקפק על מנהג זה. הרב פוגלמן (בית מדרשי א, יז) העיר על דבריו שלא נמצא באף אחד מבתי הכנסת שמצאו בחפירות ארכיאולוגיות עשרת הדברות, אלא נמצאו סמלים יהודיים אחרים שהיו מצויירים שם, וזה משום תרעומת המינים.

טעם איסור זה אינו נוהג היום משום שאין כמעט אנשים שמאמינים בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה

הרב חיים אלעזר שפירא (האדמו"ר ממונקאטש בספר נימוקי או"ח סימן א אות ה) כתב בשם אביו שאין לעשות לוחות עם עשרת הדברות, וגם אין להניחם מעל ארון הקודש, וכתב שהיה דואג להסירם מבתי הכנסת. וכן כתב הרב שלמה טבק (תשרות ש"י קמא סי' ג). בשו"ת בצל החכמה (ג, קיב) החמיר עוד יותר, ופסק שאפילו אם כתוב מעל ארון הקודש על דגם לוחות הברית אותיות א' ב' הרומוזות לעשרת הדברות, אסור לעשות כן, וזאת משום שגם בזה יש משום תרעומת המינים - שעושים את עשרת הדברות לעיקר.

השבוע נלמד על כך שבבית המקדש היו קוראים כל יום עשרת הדברות כחלק מהתפילה (דף יב ע"ב). לעומת זאת, ב"גבולין", מקומות שאינן בית המקדש, לא הסכימו חכמים שיקבעו את עשרת הדברות כחלק מהתפילה, וזאת משום שיש חשש ל"תרעומת המינים".

רש"י הסביר שחכמים חששו מפני אנשים שיאמרו שרק עשרת הדברות הם דברים שצריך לקיימם, ולא מצוות אחרות. עיקרון דומה אנו מוצאים בתשובת הרמב"ם (רסג) שאסר לעמוד בקריאת עשרת הדברות בבית הכנסת, על מנת שלא לתת להם חשיבות מיוחדת, ואחריו דנו בדבר פוסקים רבים.

שאלה נוספת שהתעוררה היא לגבי המנהג המקובל לקשט את ארון הקודש בדגם של לוחות הברית, שעליו כתובים עשרת הדברות. התוספות יום טוב (דברי חמודות ברכות א, ב סק"ט) כתב שאין להדפיס את עשרת הדברות על לוח בבית הכנסת, משום שגם זה כלול באיסור של "תרעומת המינים", משום שמדובר על פרסום ציבורי. דבר זה הובא במגן אברהם (או"ח א, ט) להלכה.

הרב אהרון לוי (ברכת אהרן על הגמרא כאן) הקשה לפי זה על המנהג הרווח בזמננו שמקשטים את ארון הקודש בלוח של עשרת הדברות, ולכאורה יש לבטל מנהג זה מפני תרעומת המינים? אלא

נקודה למחשבה

הרב דב קדרון

מכון הלכה ברורה ובירור הלכה

אכילה לפני התפילה ברכות יג ע"ב

(לפני פסוקי דזמרה) מובא שכשהיה מרן הרב קוק זצ"ל צריך לטעום תה עם חלב לפני התפילה, היה אומר קודם לכן את ברכות התורה, ברכות השחר ועוד, והיה מקפיד לומר את "מזמור שיר תנוכת הבית לדוד" (תהלים ל), ואמר בשם אביו, הרב שלמה זלמן זצ"ל, שבאמירת הפסוק "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת", יוצאים בשעת הדחק ידי תפילה על הדם, וממילא אין בזה עבירה על האיסור הנזכר בגמרא.

ב"הלכה ברורה" מובאים דברי הרמב"ם והשולחן ערוך הפוסקים שלסתם אדם אסור לאכול ולשתות לפני התפילה, אולם אדם שהוא צמא או רעב הוא בכלל החולים ואם אין בו יכולת לכוון את דעתו לתפילה מותר לו לאכול ולשתות כדי שיוכל לכוון את דעתו. בבירור הלכה מובא שהבית יוסף כתב שייתכן שכיום אין מקום להיתר זה, מפני שממילא אין אנו מכוונים בתפילה כראוי.

עוד מובא ב"בירור הלכה" שבסידור עולת ראייה

בגמרא נאמר שאסור לאכול לפני התפילה מפני שאסור לאדם לאכול קודם שמתפלל על דמו, כפי שדרשו מהפסוק (ויקרא יט, כו): "לא תאכלו על הדם", ומלבד זאת זוהי גאוה לאכול לפני שמקבל עליו האדם עול מלכות שמים.

ב"בירור הלכה" מובאת מחלוקת הראשונים האם איסור זה הוא איסור מן התורה או מדרבנן ומובן שעניין זה תלוי גם בשאלה האם יש מצווה מן התורה להתפלל.

סודה של התפילה המושלמת

ברכות ח ע"א

"זו ואין צריך לומר זו"

ברכות יג ע"ב

"חסורי מחסרה והכי קתני:

בפרקים - שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שהוא משיב, ובאמצע - שואל מפני היראה ואין צריך לומר שהוא משיב, דברי רבי מאיר;

רבי יהודה אומר: באמצע - שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד."

לפעמים מופיעים במשנה שני דינים/מקרים, כאשר המקרה/הדין השני "פשוט" יותר ביחס לראשון. במקרים אלה הגמרא מסבירה שהמשנה נוקטת באופן של "זו ואין צריך לומר זו" [שמונה מופעים כאלו בש"ס], דהיינו, המקרה/הדין השני ברור מאליו בעקבות האמור במקרה הראשון.

בסוגייה הנ"ל הגמרא קובעת שמבנה זה מנוסח בלשון המשנה עצמה [באמצעות תיקון לשון המשנה - "חסורי מחסרה והכי קתני"]:

"שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שהוא משיב", וכן בהמשך המשנה "שואל מפני היראה ואין צריך לומר שהוא משיב".

אחד ההסברים לפשר העניין מובא בשל"ה (כללי התלמוד (יג) כלל לשונות סוגיות, כלל שח):

"עוד מצאתי בשארית יוסף (שם), שכתב וזה לשונו: ... וכשאומר זו ואין צריך לומר זו... כי ראה התנא חלוקה מחודשת וכתבה, ואחר עיון השני הבין חלוקה אחרת יותר מחודש וכתבה, אבל לא כתבה אחר החלוקה הראשונה כמו שעשה בלא זו אף זו, אלא מפני חשיבותה, כי היא מחודשת תכלית החידוש הקדימה וכתבה למעלה מהראשונה, ונשארה ראשונה לאחרונה, והיינו זו ואין צריך לומר זו עתה שנכתבו כסדר זה".

כלומר, שני הדינים נקבעו בהפרש זמנים. הדין הפשוט נקבע במשנה ראשון, ואחרי זמן נקבע גם הדין היותר מחודש. ומפני שעורך המשנה ראה חשיבות רבה יותר בדין המחודש יותר [הדין השני בסדר הזמנים] הוא העדיף בכוונה לשבצה לפני הדין הפשוט [שנקבע כבר בשלב הראשון].

והוא מביא ראיה לכך שעורך המשנה נוהג להקדים משנה חביבה: "וראיה לזה בפרק שלישי דיבמות לגבי שלשה אחים, שנים מהם נישואין לשתי אחיות וכו', אשר שם שתי משניות שהשניה באה מכל שכן דראשונה, ותיירצו בגמרא, הך תנא ברישא וכו' ואידי דחביבה ליה אקדמה ומשנה לא זזה ממקומה. ופירש רש"י: משנה אחרונה זו שנה בתחלה, וההיא דלעיל לא הוי בדעתיה למיתני [וכו'] ותו לא הוה צריך למיתני] סיפא, אלא הואיל ונשנית לא זזה ממקומה (עכ"ד רש"י)".

מובא כאן עיקרון משלים: אחרי שעורך המשנה סידר את הסדר החדש הוא לא משמיט את הדין הפשוט כדי לשמור על העיקרון "הואיל ונשנית לא זזה ממקומה" [ולענייננו צריך לומר, שהדין הפשוט אמנם זו לסיפא של המשנה אבל לא הושמט לגמרי].

ולסיים, הוא מסכם, שההסבר לעיל למושג "זו ואין צריך לומר זו" נלמד מאותה סוגיה במסכת יבמות: "ויש כאן בנין אב לכל מקום שאומר זו ואין צריך לומר זו, כי על דרך זה היה הענין עד כאן".

שבסופו של דבר "הוא אוהב אותי", אז לא קרה כלום.

כפי שהדברים נכונים בין שני אנשים שנמצאים בתוך מערכת יחסים האחד עם השני, כך הדבר נכון ביחס לאדם הנמצא במערכת יחסים עם אלוהים, שגם כאן לא תוכל מערכת זו לשרוד אם לא יהיו בה שני רגשות אלו של אהבה ויראה שיצוק בה תוכן.

מכיוון שעניינה של התפילה, כפי שחידשה תורת החסידות, איננו רק עניין של בקשת הצרכים אלא זוהי ההזדמנות לייצר ולחזק את הקשר בין האדם ובין אלוהים, זהו הזמן שבו עומד האדם ומדבר עם אלוהים ומאזין לו

אלו הם "שני הפתחים" עליהם מדברת הגמרא, שדרכם על האדם להיכנס לתפילה שלו: פתח של יראה ופתח של אהבה.

היראה קובעת שעל האדם להתפלל שלש פעמים ביום, בנוסח קבוע מראש ולפי כללים שנקבעו בהלכה, אך פתח זה אינו מספיק, אלו הם גבולות השיח, וכעת על האדם לעשות הכל בכדי ליצוק בתוך גבולות אלו את הרגש.

זהו הפתח השני, פתח האהבה. לא מספיק שהאדם יבין את מילות התפילה, הוא צריך להזדהות איתן ולחוש כיצד הן נוגעות בו. לכן נהגו החסידים להשקיע כל כך הרבה זמן בהכנה לתפילה בכדי שאכן התפילה תכיל את כל אותם רגשות שיש בי כלפי הקב"ה, ולא תצא החוצה כאמירה קרה כלפיו.

כאשר נכנס האדם בשני פתחים אלו, מובטח לו שתפילתו תהיה בדיוק כפי שהקב"ה רוצה ממנו.

אמר רב חסדא: לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת. שני פתחים סלקא דעתך? - אלא אימא: שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל.

אחד האתגרים הגדולים ביותר שיש לאדם בעבודת ה' שלו הוא נושא הכוונה והרגש בשעת התפילה. מכיוון שהתפילה היא עניין עליו חוזר האדם בכל יום שלש פעמים ביום, ממילא היכולת לעורר רגש על ידה נהפך לאתגר לא פשוט.

אתגר זה עומד במרכז עבודת ה' של תורת החסידות, ולכן מסתבר שבתוך קפלי הסוגיות הנלמדות בימים אלו העוסקות בענייני תפילה נוכל לדלות פנינים ועצות משמעותיות מתוך ביאורי החסידות על עבודת התפילה שלנו.

אכן, רבי יעקב יוסף מפולנאה (תולדות יעקב יוסף, פרשת חיי שרה), מגדולי תלמידיו של הבעש"ט הקדוש, רואה בדברי הגמרא הללו, שגם נפסקו להלכה למעשה (שו"ע או"ח ז, כ), היסוד והשורש לכל עבודת התפילה והאופן שעל ידו תוכל התפילה להיות תפילה משמעותית.

מכיוון שעניינה של התפילה, כפי שחידשה תורת החסידות, איננו רק עניין של בקשת הצרכים אלא זוהי ההזדמנות לייצר ולחזק את הקשר בין האדם ובין אלוהים, זהו הזמן שבו עומד האדם ומדבר עם אלוהים ומאזין לו.

אם ננסה לדמות את שעת התפילה למצב מוכר לנו, הרי שהדימוי הקרוב ביותר יהיה לשיחה בין בעל ואשה, שגם היא ההזדמנות לייצר ולחזק את הקשר ביניהם, ובכדי ששיחה כזו אכן תצליח לחזק את הקשרים עליה להכיל בתוכה שני אלמנטים מרכזיים: אהבה ויראה.

יראה - קובעת גבולות, מה מותר ומה אסור במסגרת מערכת היחסים. לדוגמה: מה מותר לי לומר בשיחה ומה אסור לי, כיצד עלי להתנהג ביחס שלי עם השני וכיצד אסור לי וכן הלאה. אהבה - יוצקת את התוכן לתוך הקשר, משום שעל ידה השיחה הופכת מעניין טכני וממוקד מטרה לעניין רגשי שמסוגל לחזק את הקשר רק מעצם קיומו.

לא ניתן לייצר שיחה מועילה אם אחד מהאלמנטים הללו חסר, משום שאם תהיה רק יראה השיחה תהפך לקרה וטכנית, ואם תהיה רק אהבה לא יהיו לה גבולות גזרה, מה שיכול להוביל להתנהגות לא ראויה של צד אחד כלפי השני, מכיוון

משיכיר בין זאב לכלב

ברכות ט ע"ב

אפריקני שחי בעבר בהרי האטלס, נכחד כפי הנראה בסוף המאה השלישית לספירה בזמן השלטון הרומי באזור. יש להניח שאוכלוסיות חמורי הסהרה וצפון אפריקה נושאות כמה מן הגנים שלו.

חמור הבית נחשב צאצא של שלושת תת-המינים של הערוד, שבוית לפני אלפי שנים, והוא נושא גנים של ערודי הבר השונים. יש הרואים בחמורי הבית מין בפני עצמו. אולם מכיוון שהם מכילאים עם ערודים ובני הכלאים פוריים, הם נחשבים תת-מין מבוית של הערוד. העובדה שניתן לראות אוכלוסיות חמורים שונות בעלות סימני הזיהוי של שני תתי המינים (הסומלי והנובי) מצביעה על כך

מהאמור לעיל ניתן להסיק שמכלל זני הכלבים הרבים הקיימים היום הצורה הקדומה היא זו הדומה ביותר לזאב. בקרב החוקרים מקובל לסעון שבאזורנו מציג הכלב הכנעני את מידת הדמיון הגנטי הרבה ביותר לזאב. זן כלב קדום זה התפתח באזורנו ותפוצתו הטבעית מזה אלפי שנים היא בישראל, סוריה, לבנון, החלקים המערביים של ירדן ומצרים. הדמיון הגנטי מלווה גם במבנה גוף דומה ויתכן אם כן שכאשר רבי מאיר השתמש במדד "משיכיר בין זאב לכלב" הוא התייחס להשוואה בין כלב כנעני, או מופע דומה לו, לבין הזאב. השאלה הנשאלת היא כמובן האם אכן ניתן לבצע הבחנה כזו? קיימים שני הבדלים בין כלבים וזאבים:

"תניא רבי מאיר אומר: משיכיר בין זאב לכלב. רבי עקיבא אומר: בין חמור לערוד."

המשותף לשני צמדי בעלי החיים - זאב וכלב, חמור וערוד - הוא שבשניהם קיים צורך להבחין בין מין בעל חיים ואב המוצא שלו, דבר המקשה על ההחלטה. הכלב הוא תוצר ביות של הזאב ואילו החמור הוא ערוד מבוית. לגבי הערוד הקביעה במשנה חד משמעית ולכן היא אומרת: "הערוד מין חיה" (כלאים, פ"ח מ"ו) ואילו החמור הוא בוודאי בהמה (בעל חיים מבוית). מפרש הריב"מ" (כלאים, פ"א מ"ו): "ערוד - חמור מדברי, והוא מין חיה. גרסינן בראש השנה בגמרא ערד שדומה לערוד במדבר, כדכתיב פרא למוד מדבר, תרג' ירוש' אדם מדמי לערוד". לעומת זאת, מעמדו של הכלב נתון למחלוקת: "כלב מין חיה רבי מאיר אומר מין בהמה" (כלאים, פ"ח מ"ו). ייתכן ובזמן המשנה הכלב עדיין שמר במידה רבה על מאפייניו של אב המוצא - הזאב - והיה מקום להסתפק אם כבר יצא מגדר חיה.

ההבחנה בין שני צמדי מינים אלו קשה במיוחד בגלל הדמיון הרב בין המינים וכפי שמצאנו במשנה: "הזאב והכלב... החמור והערוד - אף על פי שדומין זה לזה, כלאים זה בזה" (כלאים, פ"א מ"ו). ייתכן ובתקופת המשנה הדמיון בין שני זוגות אלו היה אף גדול יותר משום שבמשך כ-2,000 השנים שחלפו מזמנם של התנאים התבצעה סלקציה נוספת, שגרמה לשינויים נוספים במבנה בעלי חיים אלו, והוא התרחק עוד ממבנה אבות המוצא.

משיכיר בין זאב לכלב

קיימים בטבע כמה מינים של בני משפחת הכלביים שדרגת הקרבה ביניהם רבה עד כדי יכולת להעמיד בני כלאיים פוריים. מינים אלו הם הזאב, התן, השועל והקויט. זני הכלבים בני זמננו מקורבים אליהם במידה רבה ולכן עלתה השאלה מי מהם הוא אב המוצא של הכלבים. בעבר הייתה סברה שמוצא הכלבים כפול כאשר חלק מהמינים הם צאצאי התנים וחלק צאצאי הזאבים. מאוחר יותר נקבע על פי סימנים התנהגותיים ומורפולוגיים שמוצא הכלבים הוא אך ורק מהזאבים. מחקרים חדישים יותר בעזרת שיטות גנטיות מתקדמות קבעו בוודאות שמוצא הכלבים הוא בזאב. בנוסף לכך ניתן היה להוכיח שהביות של הכלבים מהזאב התבצע מספר פעמים מאוכלוסיות זאבים בעלות מאגר גנים שכבר נכחד בינתיים. ראוי לציין, שלמרות התפוצה הרחבה מאד של הזאב מאסיה דרך אירופה וצפון אמריקה, כל אירועי הביות היו במזרח אסיה, וניתן להצביע על לפחות חמש שושלות נפרדות שמוצאן מחמש נקבות של זאבים.

ערוד

חמורים

ייתכן ובתקופת המשנה הדמיון בין שני זוגות אלו היה אף גדול יותר משום שבמשך כ-2,000 השנים שחלפו מזמנם של התנאים התבצעה סלקציה נוספת, שגרמה לשינויים נוספים במבנה בעלי חיים אלו, והוא התרחק עוד ממבנה אבות המוצא

שהביות של החמור התבצע לפחות בשני אזורים שונים באפריקה. ניתן למצוא גזעי חמורים בעלי "צלב" על הכתפיים, בעלי פסים על הרגליים ובעלי שילוב בין "צלב" כתפיים וטבעות רגליים המשלבים את שני הסימנים. ההיגיון העומד בבסיס השימוש בערוד כאב המוצא של החמור הוא בכך שהוא אמנם חי בטבע אך בסמיכות ושכנות לאדם וכנראה היה נוח לאילוף וראה לכך היא העובדה שניתן היה להשתמש בו לעבודה. בניגוד לערוד עומד הפרא המקורב מאד לערוד מבחינה טקסונומית אך לא ניתן לביות וכנראה מכאן קיבל את שמו.

מה הם ההבדלים בין ערוד לחמור? היום קשה לנו להעריך מה היו ההבדלים בין הערוד והחמור שבעזרתם ניתן היה להבחין בין המינים, אך מעדויות עקיפות מתוך הגמרא ניתן להסיק שהערוד היה גדול וחזק מהחמור והיה בעל צבע לבן.

א. לזאב רגליים ארוכות יותר מאשר לכלב. ב. סביב הפה יש לזאבים כתם לבן או אפור בהיר (בפרטים כהים) ואילו אזור זה ברוב רובם של הכלבים לזניהם השונים הוא בצבע שחור.

בין חמור לערוד

בסוגיית זמן קריאת שמע הערוד הוא בעל חיים דמוי חמור ולכן יכולת ההבחנה ביניהם משמשת קריטריון לקביעת רמת התאורה. הערוד או חמור הבר האפריקאי הוא הקטן בבני משפחת הסוסיים, פרט לפרא הסורי שנכחד מן העולם. הראש הגדול ואפרכסות האוזניים הארוכות מדמות את הערוד לחמור. הערודים חיים במדבריות, בערבות עשב דלילות ובסוואנות. לערוד שלושה תת-מינים שהיו נפוצים בעבר בצפון אפריקה ובמזרח. היום הצטמצמו אוכלוסיות הערודים וגם תפוצתם מוגבלת. תת מין אחד נכחד, ושני התת-מינים האחרים שרידים בסכנת הכחדה. הערוד הצפון-

נקודה חינוכית בה

רפי זברגר

צועדים קדימה ברכות י"א

תחינה ורחמים. ההסבר השני עוסק בתוכן התפילה: מציאת אילנות טובים להתלות בהם בתפילתנו, כמו זה שעשה חזקיהו בתפילתו.

נלמד שני מסרים מתוך הסיפור המעניין:

1. מדרכו של הקב"ה נוכל ללמוד כיצד לפתור בעיות על ידי פשרות. לפעמים נראה לכאורה כי אין מוצא. חזקיהו עמד על כך שישעיהו יבוא אליו, וישעיהו עמד על כך שחזקיהו יבוא אליו. מה עושים? כיצד פותרים את הדילמה? הקב"ה יצר מצב שבו אחד יסכים ואף ירצה לבוא אל השני. חזקיהו חלה, ואז במקרה זה, "נראה הדבר טבעי" שישעיהו יבוא לבקרו, ובכך הוא כביכול "אינו מוחל על כבודו". - זו משימה לא פשוטה ומעניינת. במצבי ריב ומחלוקת לגרום ולהביא למצב שבו אין הם חולקים, ואפילו אחד "מסכים בריש גלי" לשני. יש "לחשוב מחוץ לקופסה" ולנסות להביא לפתרונות מתוחכמים.

2. "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים" - אנו מאמינים באמונה שלמה בכוחה של תפילה ותחנונים לפני בורא עולם. לכן לעולם אין להתיימש ולחשוב כי "הדברים סגורים", נגזרה הגזירה ואין סיכוי לשנותה. נזכור את "קביעתו" של רבי נחמן מברסלב כי: אין, ולא יתכן ייאוש בעולם כלל, ונשתדל ללכת לאורו.

המכנה המשותף לשני המסרים הוא ניסיון ללכת קדימה ולא לעמוד במקום. יש בעיה, יש דילמה, יש התלבטות - נעים קדימה, ומנסים להתמודד עם המצב בכל מיני דרכים. אם על ידי חשיבה יצירתית, ואם בדרך של גישור בין אנשים או בין נושאים שונים, בכל מקרה צועדים הלאה. כך גם במצבים קשים. גם כאשר נראה כי המצב "על הפנים" ובלתי ניתן לשינוי - אנחנו לא מרימים ידיים, לא נכנסים ליאוש ומרה שחורה. בד בבד עם מיצוי כל "האפשרויות הטבעיות", נפנה ראשנו לעברו של הקב"ה בתפילה ובתחנונים.

בגמרא מובא סיפור על חזקיהו מלך יהודה. הסיפור מתחיל בפשרה שעושה כביכול הקב"ה ב"מחלוקת" שבין חזקיהו המלך לישעיהו הנביא. כל אחד מהם ביקש כי השני יבוא אליו. כדי "לפתור" את העניין, הביא הקב"ה ייסורים על חזקיהו ואז ציווה את ישעיהו ללכת ו"לבקר את החולה". ישעיהו הלך לחזקיהו וניבא לו את הנבואה הבאה (ישעיהו ל"ח, א'): "פה אָמַר ה', צו לְבִיתְךָ פִּי מֵת אֶתָּה וְלֹא תִתְּחֶה".

לאחר שישעיהו מגלה לחזקיהו כי הוא עתיד למות, על כי לא נשא אישה ולא קיים מצוות פריה ורביה, מנסה חזקיהו "לתקן" את הגזירה, ולבקש את בתו של ישעיהו לאשה, כדי שיוליד ממנה ילדים. לאחר סירובו של ישעיהו לבקשה זו, קבע ישעיהו כי נבואתו מלפני שעה קלה היא סופית ולא ניתנת לשינוי, ואומר לחזקיהו: "כבר נגזרה עליך גזירה".

לאחר ששמע חזקיהו דברים אלו, פנה אל ישעיהו ואמר לו: "כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים". אין כזה דבר גזירה סופית ללא תקנה. אפילו שהגזירה נראית כל כך קרובה, כל כך מוחשית כמו חרב חדה מונחת על צווארו של בן אדם, אפילו במצב "על הפנים" שכזה, אין להתיימש, אין להיכנע. יש להתפלל ולבקש רחמים מאת הבורא.

מיד מתאר הנביא את תפילתו של חזקיהו (שם, פסוק ב'): "וַיִּשָּׁב חֲזַקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה'". להבנת המושג הקיר מביאה הגמרא שני הסברים: "אמר רבי שמעון בן לוי: מקירות לבו... ר' לוי אמר: על עסקי הקיר. אמר לפניו: ריבונו של עולם, ומה שונמית, שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה - החיית את בנה, אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף וזוהב, על אחת כמה וכמה!". ההסבר הראשון עוסק באופן התפילה. תפילה מעומק הלב, מתוך "קירות הלב ההומה" פונה האדם אל ריבונו של עולם בבקשת

אגדה בה

חיים אקשטיין

"נא להתפלל לרפואת" - חובה?

ברכות י"ב

"אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש - נקרא חוטא. שנאמר: גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם".

התקבלה הודעה חדשה בנייד: "דחוף! נא להגיד פרק תהילים לרפואת..." - מה לעשות, אנחנו עכשיו באמצע העבודה, באמצע פגישה, אולי אפילו באמצע מנוחה. האם חובה עלינו להגיד בכל זאת תהילים, כי יש חולה שזקוק לתפילות?

לכאורה, האגדה שלפנינו עונה בבירור: כן, חובה. הימנעות מתפילה היא חטא. למעשה, כלל לא בטוח שאמרה זו מסווגת בתור אגדה, כמה פוסקים קבעו כי מדובר בהלכה ממש. לעומתם, יש אומרים שהגמרא לא התכוונה שחייבים להתפלל. ייתכן שביסוד המחלוקת עומד הבדל מחשבתי - האם תפילה נחשבת להצלת חיים ממשית, ולכן חייבים להתפלל כשם שחייבים להציל נפשות, או שהתפילה פועלת באפיקים אחרים ואינה דומה לרפואה דחופה.

אחרי שהערנו על המחלוקת ההלכתית ועל השורשים המחשבתיים, אפשר לחשוב מעט על המקור לדברי האגדה: דברי שמואל הנביא, "חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם".

את הפסוק אמר שמואל בהמלכת שאול. העם ביקש להמליך מלך, וקיבל את שאול, אך במעמד ההמלכה שמואל הוכיח את העם על בקשתו. התוכחה קיבלה חיוזק מהשמים: גשמי קללה החלו לרדת פתאום, באמצע עונת הקציר. העם התחנן לשמואל שיתפלל לעצירת הגשם, וכאן אנו מגיעים לפסוק המדובר. כאן האדם הממוצע יכול היה להתלבט: האם להתפלל בעד אלה שפגעו ביי עכשיו, כשהם באים על עונשם? ייתכן שהעם הניח שגם שמואל מצוי בדילמה כזאת, ועליו להתחנן כדי ששמואל יתפלל עבורו, אך הוא הבהיר: הימנעות מתפילה במקרה כזה הינה נקמנות פסולה. חלילה לי.

עתה מתפרשת המימרה באור אחר: אין היא עוסקת באדם עוסק, או סתם עצלן. היא פונה בעיקר למי שיש לו סיבה לא להתפלל, שיש לו חשבון ארוך עם מי שזקוק לתפילותיו. כבודו האבוד לוחש לו להתעלם מצרת רעהו, לתת לו לקבל את שמגיע לו, אולי זה אפילו עונש משמים. כנגד זה אומרת המימרה: אל תתעלם. אם סכסוך קודם מעכב את התפילה, הימנעות מהתפילה בוודאי תהיה חטא. היכולת להתגבר ולסלוח פותחת שערי תפילה.

דף עזר שימושי ללומד

ברכות יא ע"ב

אמר רב הונא: למקרא – צריך לברך, ולמדרש – א"צ לברך.
 ור' אלעזר אמר: למקרא ולמדרש – צריך לברך, למשנה – א"צ לברך.
 ור' יוחנן אמר: אף למשנה נמי – צריך לברך, (אבל לתלמוד – א"צ לברך).
 ורבא אמר: אף לתלמוד – צריך (לחזור ו) לברך.

מקרא	מדרש	משנה	תלמוד	
✓	X	(X)	(X)	רב הונא
✓	✓	X	(X)	ר' אלעזר
✓	✓	✓	X	ר' יוחנן
✓	✓	✓	✓	רבא

ברכות יב ע"ב

... משמיה דרב: ... מתפלל "המלך הקדוש" ו"המלך המשפט".
 ורבי אלעזר אמר: אפילו אמר "האל הקדוש" יצא...
 מאי הוה עלה?
 אמר רב יוסף: "האל הקדוש" ו"מלך אוהב צדקה ומשפט".
 רבה אמר: "המלך הקדוש" ו"המלך המשפט".
 והלכתא כרבה.

עשרת ימי תשובה		
המלך הקדוש	המלך המשפט	רב
אפילו האל הקדוש		רבי אלעזר
האל הקדוש	מלך אוהב צדקה ומשפט	רב יוסף
המלך הקדוש	המלך המשפט	רבה

ברכות יג ע"א

ק"ש ככתבה, דברי רבי.
 וחכ"א: בכל לשון.
 מ"ט דרבי? אמר קרא "והיו" – בהוייתן יהו.
 ורבנן מאי טעמייהו? אמר קרא "שמע" – בכל לשון שאתה שומע.
 ולרבי נמי הא כתיב "שמע"! ההוא מבעי ליה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיו. ורבנן סברי להו כמאן דאמר לא השמיע לאזנו יצא.
 ולרבנן נמי הא כתיב "והיו"! ההוא מבעי להו שלא יקרא למפרע. ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה? – נפקא ליה מדברים הדברים. ורבנן דברים הדברים לא דרשי.

"והיו"	"שמע"	
ק"ש ככתבה	השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיו	רבי
שלא יקרא למפרע	ק"ש בכל לשון	חכמים

ברכות יג ע"ב

"על לבבך" –
 ר' זוטרא אומר: עד כאן מצות כוונה, מכאן ואילך מצות קריאה.
 רבי יאשיה אומר: עד כאן מצות קריאה, מכאן ואילך מצות כוונה.
 ...
 ה"ק: עד כאן מצות כוונה וקריאה, מכאן ואילך קריאה בלא כוונה.
 ...
 ה"ק: עד כאן מצות קריאה וכוונה, מכאן ואילך כוונה בלא קריאה.

פרשה ראשונה		פרשה שניה		
קריאה	כוונה	קריאה	כוונה	
✓	✓	✓	X	ר' זוטרא
✓	✓	✓	✓	רבי יאשיה

תורה, חברה ומדינה

הרב יהודה זולדן

מכמ"ר תושב"ע, משרד החינוך

הלל בשלושת הרגלים, חנוכה ובימי התשועה ברכות יד ע"א

"אמר רבה: ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל".

רש"י הסביר מה הם הימים בהם גומרים את ההלל (=אומרים הלל שלם): "ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל - שהוא חובה לכל אדם, והם אחד ועשרים יום בשנה, כדאמרין במסכת ערכין (י, א)". הכוונה היא לימי שלושת הרגלים, וחנוכה.

בגמרא בפסחים (ק"ז ע"א) נאמר: "והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן". "כל פרק ופרק" - הכוונה היא לשלושת הרגלים, "על כל צרה שלא תבא עליהן" - "כגון חנוכה" (רש"י).

עם קום מדינת ישראל, קבעה הרבנות הראשית לומר הלל ביום העצמאות.

הרב משולם ראטה (שו"ת קול מבשר א סימן כא) הסביר: "פשיטא בנידון דידן הנוגע לציבור של כלל ישראל, ויש כאן פדיון מעבדות לחירות שנגאלנו משעבוד מלכויות ונעשינו בני חורין והשגנו עצמאות ממלכתית, וגם הצלה ממיתה לחיים שניצלנו מידי אויבינו שעמדו עלינו לכולתנו, בוודאי חובה עלינו לקבוע יו"ט.

בסתר מאימת האינקוויזיציה, או אף בגטאות ובמחנות ההשמדה. גם בחנוכה המשיכו יהודים לומר הלל, על אף שבהיותם בגלות הדליקו את המנורה בתוך הבית מיוחד הגויים. אומרים הלל בפסח למרות שעם ישראל חטא אחר כך בעגל ובמרגלים, ובחנוכה למרות שהיו באותה תקופה גם מתייוונים.

ויפה כיוונו המנהיגים שקבעו את היום הזה דווקא, אשר בו היה עיקר הנס שיצאנו מעבדות לחירות על ידי הכרזת העצמאות, ואלמלא נעשית ההכרזה באותו היום והיתה נדחית ליום אחר אז היינו מאחרים את המועד ולא היינו משיגים את ההכרה וההסכמה של המעצמות הגדולות שבאומות העולם, כידוע, ונס זה משך אחריו גם את הנס השני של ההצלה ממוות

חובת ההלל ביום העצמאות היא איננה תשקיף למצב בהווה - הפוליטי, המדיני הביטחוני וכד'. היא בעיקרה הודאה לה' על שאירע אז בקום המדינה

עם כל הקשיים הפנימיים והחיצוניים, הניסים שהיו במלחמת השחרור, קיבוץ הגלויות האדיר שמתחולל כאן, הריבונות של עם ישראל בארצו, זו הסיבה שאנו ממשיכים לומר הלל ולחוג את יום העצמאות בכל שנה ושנה.

לחיים הן במלחמתנו נגד הערבים בארץ ישראל והן הצלת יהודי הגולה מיד אויביהם במקומות מגוריהם שעלו לארץ ישראל ובא על ידי כך הנס השלישי של קיבוץ גלויות".

חובת ההלל ביום העצמאות היא איננה תשקיף למצב בהווה - הפוליטי, המדיני הביטחוני וכד'. היא בעיקרה הודאה לה' על שאירע אז בקום המדינה. כשם שיהודים אמרו תמיד הלל בפסח גם כשחגגו את ה"סדר"

שו"ת הדף היומי

הרב דוד כוכב

מהירות בתפילה בשביל השתתפות בדף יומי

שאלה:

תשובה:

ואמרו: "אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים". אמנם ביטוי זה נאמר גם לענין תורה - במסכת ברכות דף ה ע"ב, אך מקור הביטוי עוסק בקרבנות - במשנה במסכת מנחות דף קי ע"א, והובא להלכה בשולחן ערוך או"ח א, ד בענין תפילות ותחנונים שהם כנגד הקרבנות.

ורצוי כפיצוי' לתפילה שנפגעה, להשתדל באותו זמן מועט לכווין היטב, ובכך יקיים את דברי השו"ע הנ"ל: "שוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות בלא כוונה". ומעט יצא מתוק.

בספר 'בית רבי' על בעל התניא בפרק טז מסופר שכשחקרוהו בעת מעצרו הסביר שלכל אדם יש הדרכה המתאימה לשורש נשמתו. מצד אחד קיימים חסידים הראשונים המתפללים תשע שעות, ו"מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת וכו'" ואמר רבי יוחנן: "לואי ויתפלל אדם כל היום". ומצד שני רשבי שותרתו אומנותו פטור מתפילה, ורבי שהיה מעביר ידו על עינו במהלך השיעור ואומר קריאת שמע.

מסתבר שמי שלומד דף יומי נוטה יותר לתורה, וטוב יותר שיתחזק בה משישלים את פסוקי דזמרה כולם.

אני לומד את הדף היומי כמעט בכל יום בשעה 5:30 בבוקר. בשעה זו אין הפרעות ללימוד מלבד הקושי לקום. אולם התפילה לאחר מכן מהירה מאוד ומצריכה אותי לדלג חלק מפסוקי דזמרה ולצאת מהתפילה לאחר "ובא לציון". האופציה השנייה היא תפילה במנין אחר יותר איטי ויותר על דף יומי קבוע. (ישנו לימוד בין מנחה לערבית אך תמיד יש הפרעות בשל מחויבויות למשפחה וכדומה). מה עדיף?

מה מצפה לנו השבוע בדף היומי?

ומהנהו מנכסיו - מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.

ברכות יג'

* פרק שני, המתחיל בעמוד זה, ממשיך לעסוק בדיני קריאת שמע.

* לדעת רבי יש לקרוא את קריאת שמע בלשון הקודש, ולדעת חכמים ניתן לקרוא קריאת שמע בכל לשון.

* רבי זוטרא ורבי יאשיה נחלקו אם פרשה שניה של קריאת שמע צריכה כוונה או קריאה, אך פרשה ראשונה לדעת שניהם צריכה גם כוונה וגם קריאה.

* כל המאריך ב"אחד" (באות ד') - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

* פרקדן (אף אם הוא בהטיה) - לא יקרא קריאת שמע.

ברכות יד'

* לדעת ר' מאיר: בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, לדעת ר' יהודה: בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד.

* לדעת רב: כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל - כאלו עשאו במה.

* אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל.

* כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך - הקב"ה עושה לו חפציו.

* כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע.

* כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן - אין מבשרין אותו בשורות רעות.

* אביי סובר שאף בתפילת ערבית יש לומר את כל פרשיית "ויאמר" בקריאת שמע (שלא כדעת רב הסובר שאין לומר זאת בערבית, ושלא כמנהג ארץ ישראל שאין אומרים אלא תחילתה וסופה).

* כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו / כאילו מקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים.

* גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה.

ברכות יא'

* לדעת ב"ש יש לקרוא קריאת שמע של ערב בשכיבה ושל יום בעמידה, ולדעת ב"ה כל אדם קורא כדרכו - והגמרא מבררת את טעמיהם.

* מי שעשה כדעת ב"ש - לדעת תני רב יחזקאל: מה שעשה עשה, לדעת רב יוסף: לא עשה ולא כלום, לדעת רב נחמן בר יצחק: חייב מיתה.

* ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחרית - "יוצר אור ובורא חשך" (כדי להזכיר מידת לילה ביום), ברכה שניה שלפני קריאת שמע בשחרית - אהבה רבה או אהבת עולם.

* אם לא בירך ברכות התורה בבוקר, וקרא קריאת שמע - אינו צריך לברך.

* הגמרא מביאה דעות שונות עבור איזה סוג לימוד צריך לברך ברכות התורה.

ברכות יב'

* אף בגבולין ביקשו לקבוע קריאת עשרת הדברות בקריאת שמע, אך לא עשו זאת בגלל תרעומת המינין.

* המתפלל - כשהוא כורע כורע בברוך, וכשהוא זוקף זוקף בשם.

* כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש - נקרא חוטא.

* כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו.

* את פרשת ציצית קבעו בקריאת שמע כי יש בה את הדברים הבאים: מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, דעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה.

ברכות ח'

* אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללין.

* מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד.

* גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים.

* "וְעָבְרֵי ה' יָכְלוּ" - זה המניח ספר תורה ויוצא.

* לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום.

* אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין.

ברכות ט'

* זמן אכילת פסחים - מחלוקת אם עד חצות או עד שיעלה עמוד השחר.

* גאולת ישראל ממצרים התחילה בערב.

* יש חמש דעות של תנאים מאימתי קורין את שמע בשחרית, ורב הונא פסק כדעת אחרים ("משיראה את חברו רחוק ד' אמות ויכירנו").

* כל הסומך גאולה לתפילה - אינו ניזוק כל היום כולו.

* את "יהיו לרצון" תיקנו לומר לאחר י"ח ברכות, הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות.

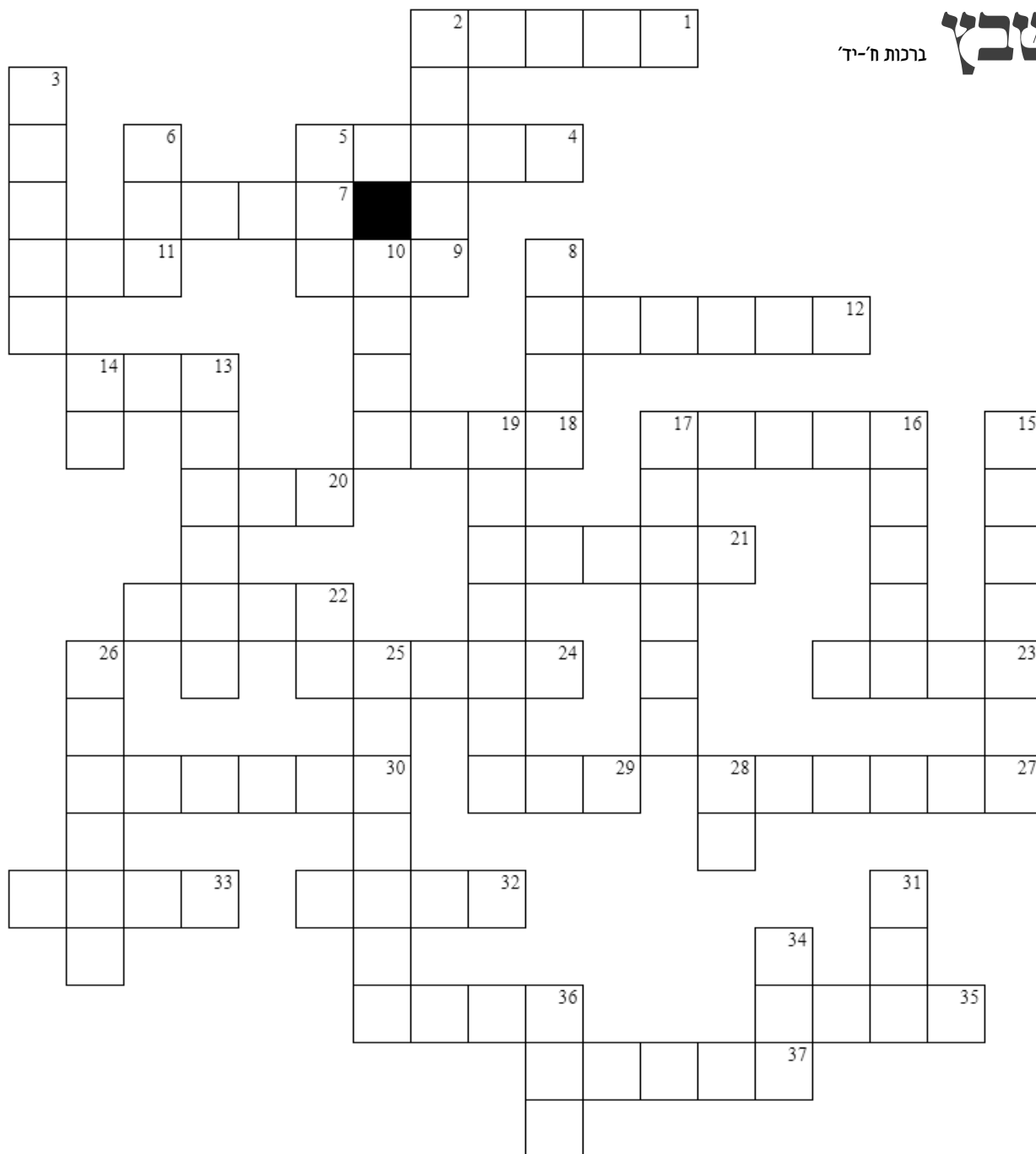
ברכות י'

* שלמה אמר את הפסוק "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" כנגד דוד אביו שדר בחמישה עולמות ואמר שירה.

* אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים.

* כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו.

* כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו

מאוזן

1. סוברים ש"ואמרת אליהם" לא נחשב להתחלה (יד):
4. אין נושקין אלא על גב היד (ח):
7. בגללו רב קרא קריאת שמע ללא תפילין (יד):
9. עשה כדברי בית שמאי לדעת רב יחזקאל (יא):
11. דר בחמשה עולמים ואמר שירה (י):
12. לא עסק בפרה ורביה (י):
13. לא קבעו פרשה זו בקריאת שמע משום טורח הציבור (יב):
16. רב ששת כרע כמותו (יב):
18. הקורא לאברהם כך עובר בעשה (ג):
20. שם עבדו של רב נחמן (ג):
21. אסור לישב על מטתה (ח):
22. הקב"ה לא מואס בתפילתם (ח):
23. יעמוד אדם במקום זה ויתפלל (י):
24. לא נכנס להתפלל בבית הכנסת שבעירו (ח):

מאונך

27. מצוה שהאבל פטור ממנה (יא):
29. פתח בשחרית במעריב ערבים וסיים ביוצר אור (יב):
30. ציערו הרבה את רבי מאיר (י):
32. לא עבר על שולחנו של אלישע (י):
33. המקור לדעת רבי לכך שקריאת שמע ככתבה (ג):
35. מברך שתים לפנייה ושתים לאחריה (יא):
36. אפשר לו לבקש רחמים על חבריו ואינו מבקש (יב):
37. מונחות בארון (ח):
2. הרוצה להנות יהנה כמותו (י):
3. לא יקרא קריאת שמע (ג):
5. אמר לקב"ה: דיה לצרה בשעתה (ט):
6. המאריך בו מאריכין לו ימיו ושנותיו (ג):
8. חתן שלא מצא (ח):
10. שיעור הפתחים שיש להיכנס בבית הכנסת לפני

שמתפלל (ח)

13. כינתה את הצדוקי בכינוי "שטיא" (י):
14. מספר הפרשיות שאמר דוד עד שראה במפלתן של רשעים (ט):
15. צרות אלו משכחות את הראשונות (ג):
16. אסור לו לאדם לעשות קודם שיתפלל (יד):
17. האשה מכירה בהם יותר מהאיש (י):
19. הפירוש העדיף מכולם לתפילתו של כל חסיד (ח):
22. כך קרוי הלן שבעה ימים בלא חלום (יד):
25. אדם גדול הוא (ט):
26. היו גומרין אותה עם הנץ החמה (ט):
28. לשון בקשה (ט):
31. זה ללמוד וללמד ולעשות (יד):
34. יש שם סבי (ח):
36. בית הלל ממעטים אותו מהמילים "ובלכתך בדרך" (יא):

למידת טוב? בחן את עצמך!

חידת אתגר

יואב שלוסברג

החידון והחוויה

הוא סמל לעלייה
וגם ממנו, השלישי, תגיע
ההצלחה.

במה מדובר?

את התשובות יש לשלוח עד
יום ראשון הבא (כ"ב בעבת)

לדוא"ל:

daf-yomi@daf-yomi.com

בין הפותרים נכונה יוגרל
ספר שו"ת הדף היומי

חידות וחידודים על הדף

אריה פלהיימר

1. באיזה עניין נזכר:

א. קהלא קדישא דבירושלים?

ב. זבוב?

ג. יוחנן בן התורנית?

ד. אהבה ואחוה ושלוש ורעות?

ה. זאב, אריה, נחש?

2. מי הוא זה ואיזה הוא:

א. שכן רע?

ב. "לא פסיק חוכא מפומיה כוליה
יומא"?

ג. לימדה את בעלה פרק בדקדוק?

ד. חי על פי העיקרון "ואל תביאנו לא
לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם"?

3. מה המשותף ל:

א. זאב, כלב, חמור ערוך?

ב. ספר רפואות, נחש הנחושת, עצמות?

4. מי אמר למי:

א. "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו
של אדם..."?

ב. "מי ששיכן את שמו בבית הזה..."?

5. שונות:

א. אדם שאינו מסוגל להתפלל במניין,
מה עליו לעשות כדי למזער את הנזק?

ב. היכן מופיע הרעיון המובע בפתגם
העממי "טוב ציפור אחת ביד משתיים
באוור"?

ג. צטט אמירה חז"לית ואמירה מקראית
הממליצים על חובת האדם להיות אופטימי,
גם אם חיו בסכנה מוחשית ביותר.

ד. האם יש בגמרא זכר לנוהגנו עד
היום לכסות את העיניים בשעת קריאת
הפסוק הראשון של "שמע"?

ה. הגמרא, בבואה לברר הלכה, איננה
מונעת עצמה אפילו מחשיפת דימויה הלא
מושלם של דמות תורנית כלשהי בעיניו
של אמורא מסוים. למה הכוונה?

כאן | מורשת

תקציר מהדף היומי - ברדיו מורשת

לפתוח את הבוקר עם תקציר הדף היומי!

פינה המשודרת בכל בוקר בשעה 06:45 ב"כאן מורשת"

בפינה זו מוגשת בצורה נעימה סקירת הנושאים המרכזיים בדף ורעיונות מהדף,
על-ידי צוות מגידי השיעורים של פורטל הדף היומי:

יוס ו
דובי שחור

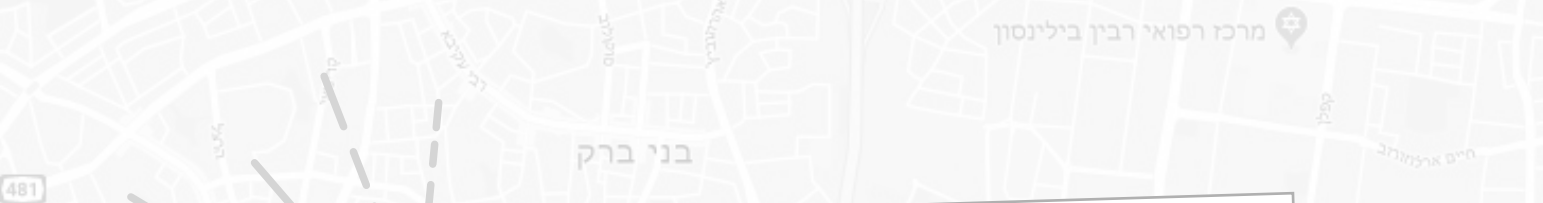
יוס ה
אהרן פאהן

יוס ד
יוסי זילבר

יוס ג
אברהם
גרינבלט

יוס ב
הרב נפתלי
וסרמן

יוס א
הרב עזרא
שרם

קהילה לומדת

בית הכנסת אליהו הנביא, בני ברק

לימוד דף יומי זהו לימוד מיוחד שמפגיש את הלומד בכל יום עם נושאים חדשים, הבנות וסברות עמוקות, בכל חלקי התורה. כיוון שכל להפסיק בתוך 45 דקות דף שלם זהו אתגר לא פשוט. אתגר הדורש ממגיד השיעור הכנה מדוקדקת מה לומר ומה לא לומר, ובעיקר איך לומר.

יש גזלן, שהיה גזלן קבוע מהדקות היקרות הללו, וברוך השם בשיעור שלנו הצלחנו להפסיק את מעשי הגזלות הללו. מי הוא הגזלן? זה שתמיד מאחר לשיעור, או מנמנם לרגע באמצע השיעור, ואז שואל: "איפה אווזים עכשיו?", ובעקבות כך נאלצים הלומדים להפסיק לרגע את הלימוד עד שהוא ימצא את המקום בו אווזים.

אך בשיעור שלנו אין את הבעיה הזו. איך זה קרה? - על ידי תוכנה מיוחדת שנבנתה לבקשת מגיד השיעור שלנו לתועלת לומדי הדף היומי, תוכנה שקראנו לה "תוכנת שורה". כמו בבתי כנסת רבים, גם אצלנו ישנו מסך

גדול ורחב המשמש להודעות זמני תפילות והודעות נוספות. אך בשעת השיעור, המסך מתחלף ומראה בכל רגע נתון את המסכת והדף הנלמדים, והשורה הנלמדת צבועה בצבע צהוב, ובנוסף אף כתוב במסך את מספר השורה כפי שניתן לראות בתמונה המצורפת. לכן, אצלנו כבר לא שואלים "איפה אווזים", אלא מרוכזים היכן שאווזים.

בנוסף, לכל לומד יש גם סימנייה (כמופיע בתמונה) עם מספרים שתואמים לשורות הגמרא, ולכן כל מי שרוצה לדעת איפה אווזים בכל רגע נתון, מעיף מבט במסך ורואה את מספר השורה הנלמדת, וכך מוצא אצלו בקלות.

תועלת נוספת הקיימת במסך היא האפשרות להצגת תמונות המחשה בסוגיות קשות, וכך ניתן להבין טוב יותר, לדוגמה, היכן זה גיד הגשה, היכן השייתן שבהם מנסכים את היין וכדומה. במסך זה ניתן אף להקרין עשרות סרטונים קצרים המבארים מושגים

לא מוכרים (כמו מושגים שונים במסכתות זבחים, מנחות וחולין). המגמה בכך היא להקל על הלומד בהבנה ולהגיע לניצול זמן מקסימלי.

סימניית התמצאות	
מספר	שורה
1	17
2	18
3	19
4	20
5	21
6	22

לצפייה בסימנייה, הכוללת מספרי שורות וכלי עזר נוספים סרקו את הקוד

מגיד השיעור:
הרב יעקב ישראל גולד

מקום השיעור:
בית הכנסת אליהו הנביא, רחוב קאליש 6, בני ברק.

שעת השיעור:
9:00

מספר משתתפים:
כ-20 איש.

סוג המשתתפים:
אנשים העמלים לפרנסתם ופנסיונרים מכל העדות והחוגים.

משך זמן השיעור:
כ-45 דקות.

אופי השיעור:
לימוד הדף עם דגש על בירור הסברות והמסקנות.

ותק השיעור:
15 שנה.